

Rozhovor Haló novin s profesorem Dimitrijem Chomou, vedoucím sekce zemědělství odborného zázemí při ÚV KSČM

Výrazný pokles výroby narušil zemědělskou soustavu

Po většinu vašeho života jste přednášel ekonomiku zemědělství na Vysoké škole ekonomické v Praze a řadu let jste působil jako vysokoškolský profesor a vedoucí této katedry.

Jak se s odstupem času díváte na úroveň československého zemědělství v průběhu 80. let minulého století ve srovnání se současnou situací českého zemědělství?

Ekonomie nerada užívá výrazy typu skvělý, výborný apod. Hodnotíme-li toto odvětví před dvaceti i více lety střízlivě podle nejdůležitějšího kritéria, tj. podle vyrobené produkce, lze říci, že koncem 80. let minulého století se vyrábělo o celou polovinu více, než se vyrábí dnes. Od začátku 50. do konce 80. let se hrubá zemědělská produkce ve srovnatelných cenách zvýšila v Československu více než dvojnásobně. Naše zemědělství se vyznačovalo přebytky v řadě zemědělských komodit. A vyváželi jsme nejenom cukr, jako tradiční cukrovarnická velmoc, ale i mléko a maso. Přes vysokou spotřebu jaderných krmiv jsme měli natolik rozvinuté obilnářství, že jsme téměř dosáhli plné soběstačnosti.

Do výrobních programů zemědělských podniků vstupovaly i průmyslové činnosti, které vytvářely pracovní příležitosti na venkově a podnikům zvyšovaly tržby a zisky. Odměny v zemědělství dosáhly úrovně mezd v průmyslu. Nebylo to sice v té době běžné, ale v řadě zemědělských podniků tomu tak bylo.

Ani zemědělství v té době nebylo bez problémů. Měli jsme špičkové podniky s vysokou intenzitou výroby a vysokou produktivitou práce a tomu odpovídajícími odměnami a ziskem, a nebyly to jenom známé Slušovice, ale i řada dalších. Existovaly samozřejmě i podniky ekonomicky slabší, v tehdejší terminologii - zaostávající. Přední podniky ukazovaly směry ve vývoji, to je výrobní programy, technologie, organizace práce a výroby, hmotné podněty, a výměnou zkušeností a napodobováním docházelo k celkovému vzestupu. V každém případě hospodářská politika rozvoji zemědělství, potravinářství a zásobování, tj. celému agrokomplexu přála. A bylo to vidět.

A jak se projevíly ekonomické a společenské změny po roce 1990?

Především hlubokým poklesem zemědělské produkce, který souvisel jak s vlivem tržních faktorů, tak i se změnami v podnikových strukturách, s odlivem kapitálu, s odchodem části nejschopnějších řídících i výkonných pracovníků. Podstatně sníženou úroveň zemědělské výroby zafixovaly přístupové smlouvy do EU. Výrazným poklesem výroby se narušila dlouhodobě se vyvíjející zemědělská soustava, jejíž jedním z hlavních rysů je poměr mezi rostlinnou a živočišnou výrobou. A najednou zde máme přebytky organické hmoty, pro které není náležité využití. A tak se můžeme ptát, jestli je omezení, které je dané Společnou zemědělskou politikou (SZP) EU jevem trvalým? Na to se odpovídá jak kladně, tak i záporně. A jak jsem se zmínil o výši produkce z let osmdesátých, tak pořád ještě máme přes všechny negativní jevy potenciální možnosti vzestupu produkce a růstu objemu našeho zemědělství.

Ale někdo vám může namítnout, že od doby transformace zemědělství bylo zemědělství ztrátové, zatímco po vstupu do EU bylo ziskové, a to až do loňského roku, kdy následoval velký propad výkupních cen řady zemědělských komodit, a to nejvíce u mléka...

Najednou se v loňském roce, a přitom první náznaky byli již v předloňském roce, vše změnilo. Ceny zemědělských výrobků se loni snížily o celou čtvrtinu, z toho v rostlinné výrobě o třetinu. Meziroční snížení cen mléka činilo 2,5 koruny na litr a tržby za tento produkt se snížily o téměř šest miliard korun. Zemědělci prodávali mléko zpracovatelům zhruba dvě koruny pod úrovní výrobních nákladů. Takže, řada zemědělských podniků musela tento neudržitelný stav přehodnotit, což vedlo ke snižování stavů chovu dojných krav a k poklesu živočišné výroby.

Tak, jako není myslitelné, aby výrobce automobilů nezaplátil za to, co k výrobě potřebuje, za ceny odpovídající zdůvodněným nákladům a přiměřenému zisku, tak v zemědělství, jako součásti potravinové vertikály, to najednou takto nefunguje. Zřejmě se jedná o systémový problém. Jeho řešení na podnět politiků by se měli chopit ekonomové - specialisté na trh a ceny. Pokud nejsou ovšem přívrženci názorů, že trh vyřeší vše.

Musíme si uvědomit rovněž, že trh v EU s více než 500 miliony obyvatel, kde existuje volný pohyb zboží, je zároveň i místem tvrdé konkurence zemí i firem. Proto je také důležité poznávat a studovat veškeré to ekonomické dění v EU. Jedno je jisté! Evropské obyvatelstvo neužije nikdo jiný než vlastní zemědělci. A čeští v tom musí nalézt své místo. Snad tomu pomůže nová vize českého zemědělství, která se připravuje.

Jaká je skutečná výkonnost českého zemědělství?

Na to se ovšem musíme podívat pomocí mezinárodního srovnání. Údaje tohoto typu jsou publikovány ve Zprávách o stavu zemědělství EU, kde je pochopitelně zařazena i Česká republika, ovšem s tím, že tyto údaje jsou publikovány s dvouletým zpožděním.

Z pochopitelných důvodů nás nezajímají poměry například ve španělském nebo portugalském zemědělství, ale zcela určitě v zemědělství německém, rakouském, ale i polském. Poměry ve slovenském zemědělství jsou příliš podobné zemědělství českému. Uvedeme pouze několik údajů o našem a německém zemědělství, které je svým způsobem našim hlavním konkurentem, a to vzhledem k jeho velikosti, výkonnosti a geografické poloze. Máme srovnatelnou strukturu osevních ploch hlavních plodin. V Německu mají u hlavních plodin vyšší výnosy, ale nikoli podstatné. Rozdíly jsou především v rozsahu živočišné výroby. Stavby skotu na 100 ha mají zhruba dvojnásobné. Podobné je to i u prasat. Produkce na jednotku půdy je v Německu vyšší. Zajímavé je, že počty pracovníků v zemědělství na jednotku půdy jsou u našich sousedů nižší. Konkrétně na 1000 hektarů je u nás 37 pracovníků, zatímco v Německu 30. A to vše za situace, kdy u nás došlo prudkému poklesu pracovních sil. Z uvedeného lze tedy odvodit, že produktivita práce v německém zemědělství je vyšší.

V tomto směru statistika z výběrového zjišťování poskytuje mnoho dalších údajů v peněžním vyjádření. Avšak vzhledem k tomu, že údaje převádějí podle směnného kurzu koruny, nikoliv podle její kupní síly, je třeba vykazované výsledky posuzovat kriticky. Vztahuje se to zejména na ukazatel čisté přidané hodnoty na pracovníka.

Zmínil jste se o tom, že českému zemědělství prospěla dlouhodobější koncepce agrární politiky. Před několika dny jsme se v jednom větším materiálu této otázce věnovali, a to zároveň s tím, že představitelé nevládních agrárních organizací »nových« členských zemí EU 12 požadují vyrovnání podmínek se »starými« členskými zeměmi EU 15. Jaký je váš náhled na tuto situaci?

Jde o dvě zásadní věci. Pokud vím, tak na koncepci české agrární politiky na příští léta se již pracuje, a to pod gescí ministerstva zemědělství. Mimochodem nástin toho, jak si představuje

Agrární komora ČR tuto koncepci, částečně představil v tomto týdnu na Žofinském fóru její prezident Jan Veleba. Také sekce zemědělství odborného zázemí při ÚV KSČM se tomuto tématu věnuje. Na svém dalším zasedání koncem dubna se budeme tímto zabývat. A počítáme s tím, že se k našim námětům vrátí v diskusi i naši zemědělství odborníci z praxe.

Význam této koncepce české agrární politiky mimo jiné spočívá i v tom, že by tato koncepce mohla napomoci českým vládním činitelům prosazovat české zájmy při formování Společné zemědělské politiky po roce 2013.

Pokud jde o druhou záležitost, tak je to narovnání nerovných podmínek mezi »starými« a »novými« členskými zeměmi EU, zejména v dotační politice. Ale, k tomu, že by se podařilo prolomit »bariéru« starých členských zemí, které z pochopitelných důvodů, vždyť brání »své« farmáře a nechtějí o vyrovnání nějakých podmínek slyšet, jsem velmi skeptický. A jak to dopadne s dotační politikou EU při formulování Společné zemědělské politiky po roce 2013, tak na to nelze zatím jednoznačně odpovědět.

16. dubna 2010, Miroslav SVOBODA